

SUBIECTUL, UN TIP SPECIAL DE COMPLEMENT, DIN PERSPECTIVA SINTAXEI MODERNE

ADELA NOVAC

*Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți,
Republica Moldova*

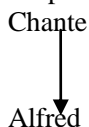
În gramatica românească, relația dintre subiect și predicat e analizată în maniere diferite: unii lingviști consideră că între subiect și predicat se stabilește un raport de subordonare (Drașoveanu 1958: 181; Graur 1962: 49), alții – un raport de interdependență (Merlan 2001: 16; Șerban 1970: 45), iar un al treilea grup de lingviști – un raport de inerență (Dimitriu 2002: 1147).

Teza despre raportul de subordonare dintre subiect și predicat e susținută de cercetătorii structuraliști, care conferă verbului rolul de nucleu de care depind nu numai complementele, ci și subiectul, subiectul avînd rolul de „complement” obligatoriu.

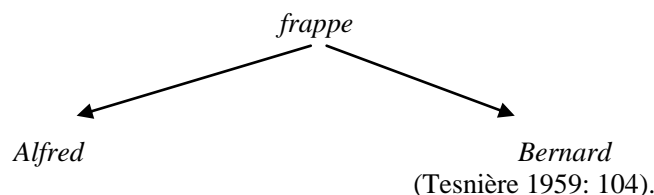
În continuare, ne vom referi la teoria lui L. Tesnière despre actanți și circumstanțe. Astfel, L. Tesnière consideră verbul purtător al valenței: verbul nu numai că desemnează procesul, ci constituie totodată și „o expresie condensată a unei întregi situații”. În acest sens, autorul motivează că „le sujet dépend du verbe – alors que pour la grammaire traditionnelle, la relation sujet-prédictat est une relation distincte de la subordination”. În aceeași ordine de idei, autorul insistă asupra faptului că subiectul e un complement („le sujet est un complément comme les autres”), un complement care depinde de verb, asemenea unui complement direct. În baza acestei afirmații, L. Tesnière plasează subiectul în clasa actanților, considerîndu-l actant prim („prime actant”) și precizînd că actanții se subordonează verbului („L’actant est subordonné au verbe”).

Teza fundamentală pe care se sprijină sintaxa structuralistă o reprezintă caracterul sistematic al limbii: limba este un sistem ale cărui componente există și funcționează în baza relațiilor dintre ele, or realizarea oricărei comunicări presupune în mod necesar existența unor relații. În această ordine de idei, ne propunem să analizăm relația dintre subiect și predicat, invocînd conceptul tesnièrian cu referire la relația dintre subiect și predicat.

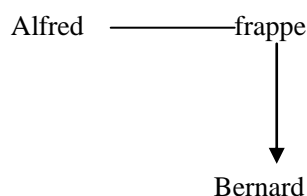
Conform modelului tesnièrian, într-un segment de tipul *Alfred chante* (‘Alfred cântă’) se reliefează două nuclee: unul superior și altul inferior. Nucleul superior, după Tesnière, e regentul, iar nucleul inferior e subordonatul. Relația de subordonare între aceste două părți de propoziție e reprezentată printr-o linie verticală: în partea de sus a liniei verticale e plasat nucleul superior (predicatul), iar în partea de jos – nucleul inferior (subiectul).

Aplicând modelul lui Tesnière, raporturile dintre cuvintele din enunțul *Alfred îl lovește pe Bernard* vor avea aspectul unei structuri sintactice piramidale, cu verbul-predicat plasat în vârful piramidei, iar subiectul și complementul direct plasate în partea de jos a piramidei, la același nivel.

Conform gramaticii tradiționale, acest enunț va fi prezentat în felul următor: subiectul și predicatul vor fi plasate pe axa orizontală, iar complementul direct – pe verticală, deoarece între verbul – predicat și complementul direct se stabilește un raport de subordonare.

Relația subiect-predicat, în gramatica românească, e considerată raport de subordonare în cadrul căruia *subiectul e termenul regent*, iar *predicatul – termenul subordonat*, cu precizarea că „... dacă în determinarea raportului gramatical e hotărâtor mijlocul gramatical de realizare a acestui raport și dacă în cazul predicatului și subiectului acest mijloc este acordul – același ca și cel dintre atribut și substantiv, atunci și predicatul este subordonat subiectului, ca și atributul substantivului” (Drașoveanu 1958: 181).

După părerea noastră, acordul nu reprezintă expresia formală a tipului de raport sintactic. Mai mult chiar, acordul și recțiunea sunt mărcile formale care indică existența unei relații între părțile de propoziție, fără a preciza tipul de raport sintactic dintre ele. Astfel, nu vom putea susține că predicatul se subordonează subiectului numai prin faptul că verbul-predicat se acordă cu subiectul în număr și în persoană.

S-ar părea că lucrurile sunt clare, dar așa cum acordul se realizează de la subiect spre predicat, predicatul impune și el o restricție formală subiectului. Mai târziu, într-un alt articol, D.D. Drașoveanu reia teza subordonării predicatului față de subiect, argumentând astfel: „structura în discuție se supune ca oricare alta, probei omisibilității: și *luptă* din *omul luptă* este omisibil ca și *luptător* din *omul luptător*, pentru că „și *luptă* din exemplele de mai sus, exprimă o notă a unei noțiuni, or între o notă și noțiunea ei nu poate fi interdependență, pentru că, în timp ce o noțiune poate exista fără afirmarea uneia din notele sale, o notă nu poate exista în afara noțiunii din al cărei conținut face parte” (Drașoveanu 1977: 31).

Într-adevăr, din punct de vedere logic, în sintagma *omul luptă* subiectul reprezintă noțiunea, iar predicatul, una din notele acesteia.

În acest sens, analizând cele afirmate de D.D. Drașoveanu, M. Rădulescu susține că „în judecata *omul luptă* ambii termeni pot fi, succesiv, fie subiect, fie predicat, din punct de vedere logic. Dacă judecata în discuție este privită ca răspuns la întrebarea: *Cine luptă?* – *Omul luptă*, atunci *omul* constituie predicatul logic, iar *luptă* subiectul, care poate fi omis

fiind termen cunoscut; dimpotrivă, dacă judecata de mai sus e privită ca răspuns la întrebarea: *Ce face omul? – Omul **luptă**, luptă constituie predicatul logic, care nu poate fi omis, fiind elementul nou*” (Rădulescu 1980: 17).

Cu referire la această problemă, Șt. Hazy susține că între subiect și predicat este un raport de subordonare, în care subiectul este supraordonatul, iar predicatul este subordonatul și că subiectul, un nominativ de ordinul I, este regentul predicatului, acesta acordându-se cu el și niciodată invers (Hazy 1997: 187).

Relația dintre subiect și predicat este interpretată în gramatica românească și ca relație de subordonare, în cadrul căreia *predicatul ar fi termenul regent, iar subiectul elementul subordonat*.

În acest sens, B. Berceanu, analizând propoziția fără subiect, conchide că numai predicatul poate fi considerat parte principală de propoziție, iar subiectul „care poate lipsi (*plouă, bate la ușă*)” formează un fel de *complement avantajat* (prin acordul verbului cu el); autorii *Gramaticii limbii române 2005* susțin, de asemenea că subiectul și complementul direct ocupă față de verb o poziție sintactică *oarecum simetrică*, fapt pus în evidență de pasivizare, în cazul căreia complementul direct ajunge să ocupe poziția de subiect (*Ion citește cartea / este citită / se citește*) (GALR 2005: 315). Șt. Iacob, considerând relația dintre subiect și predicat o relație de subordonare, susține că subiectul este un *element dependent*, anume un determinant verbal, pentru că predicția se asigură, în primul rând, prin verbe, determinate apoi de celelalte părți de propoziție; același autor, insistând asupra propozițiilor fără subiect, propune o „structură sintactică piramidală” a propoziției (în locul celei duale), cu predicatul în vârf și cu ramificații progresive spre bază, subiectului revenindu-i „rolul sintactic de *prim element dependent*”; G. Pană Dindelegan consideră că, întrucât verbul-predicat este centrul structural al propoziției, subiectul e un determinant de tip completiv, cu o poziție privilegiată, „un modificador privilegiat al verbului” sau „subiectul și obiectul direct ocupă față de verb o poziție similară, fapt evident în cadrul pasivizării, când obiectul direct ajunge în poziția subiectului” (Pană Dindelegan 1994: 116); D. Irimia menționează, în acest sens, că funcția de subiect gramatical este aceea de „principal complement semantic al verbelor personale și al verbelor impersonale relative” (Irimia 2000: 385). În baza analizei de mai sus, putem inventaria calificativele prin care e caracterizat subiectul: *complement avantajat, element dependent, prim element dependent, determinant de tip completiv, modificador privilegiat al verbului, principal complement semantic*; aceste calificative precizând rolul de subordonator al subiectului în propoziție.

Teza că subiectul se subordonează verbului-predicat trebuie argumentată. Astfel, prezintă interes argumentele aduse de către autorii *Gramaticii Academice 2005* în favoarea acestei teze.

Argumentul plauzibil în acest sens pare a fi cel conform căruia relația de subordonare a subiectului față de verb se explică în baza structurilor sintactice cu subiect neexprimat ale căror verbe sunt apte sintactic de a primi subiect (*Citește cartea; Citiți cartea*), or verbul, având o flexiune bogată, poate prelua informația gramaticală a subiectului.

Mai puțin convingătoare sunt încercările autorilor de a demonstra că subiectul este un complement, considerând că el poate fi postpus verbului-predicat. Se știe că subiectul, de obicei, se plasează la începutul propoziției (*Eleful citește romanul*), iar în unele structuri sintactice subiectul poate ocupa locul complementului și, bazându-ne pe criteriul formal, îl putem confunda, la o analiză de suprafață, cu acesta (*Îmi convine salariul; Mă doare capul* etc.). Doar criteriul logico-semantic ne poate ajuta să facem distincție între subiect și complementul direct. Se confundă frecvent subiectul cu complementul direct în propozițiile

cu un predicat exprimat printr-un verb impersonal sau printr-un verb reflexiv. În propoziția *A început să ningă fulgi mari*, verbul *a ninge* nu poate fi pus în relație cu un subiect, deși el este personal ca formă și impersonal prin conținut. Greșită este și interpretarea în calitate de subiect a complementului direct neprepozițional într-o propoziție cu subiect gramatical subînțeles sau inclus în forma verbului-predicat. De exemplu, în propoziția *Citiți cărțile recomandate*, cuvântul *cărțile* nu poate fi subiect, deoarece nu denumește persoana sau obiectul care face acțiunea. Subiectul poate fi dedus din forma verbului-predicat *citiți*, adică *voi*. În acest sens, ne putem referi, de asemenea, și la cuvintele conjunctive *care* și *ce*, în cazul acuzativ neprepozițional, în funcție de complemente directe, care pot fi confundate cu subiectul. De exemplu, în fraza (nonstandard) *Cartea care ai cumpărat-o e foarte interesantă*, cuvântul *care* îndeplinește funcția sintactică de complement direct, reluat prin forma neaccentuată a pronumelui personal în acuzativ(-o).

Discutabilă pare a fi și subordonarea subiectului față de predicat prin referire la propozițiile care nu pot avea subiecte (*Tună. Plouă. Fulgeră. Se înserează. Se întunecă. Mă plouă. Îmi pasă de tine* etc.). Ar reieși că în propozițiile date nu putem vorbi de relația subiect-predicat, în timp ce ea nu se realizează (unul din termenii relației fiind lipsă), or verbele date fiind avalente (*Plouă. Tună.*), monovalente (*Mă plouă*) sau bivalente (*Îmi pasă de tine*) nu pot intra în relație cu un subiect, deși „se construiesc cu unul sau două nominale nu permit niciunui să accedă la poziția de subiect” (GA 2005: 314).

Nu pare a fi convingător nici argumentul conform căruia relația dintre subiect și predicat se realizează prin caz, ceea ce ar permite, de fapt, făcând abstracție de tipul de caz, așezarea în anumite poziții a complementelor (direct, indirect) și a subiectului. Constatăm însă că forma de nominativ, formă causală specifică subiectului, solicitată de predicat, nu e obligatorie, or subiectul poate fi exprimat prin nume *la genitiv* (*Ai casei au plecat*), prin nume *la acuzativ* (*Am mâncat la cireșe!*).

În acest sens, convingător ar fi și faptul că teoria cazurilor, deși acordă întâietate verbului, după modelul valențelor lui Tesnière, acceptă, în același timp, ideea că există o anumită ierarhie în alegerea subiectului (cazul agentiv are prioritate asupra instrumentalului, iar instrumentalul este superior obiectivului) și atunci când în structura de adâncime apare o singură categorie causală, aceasta funcționează ca subiect în structura de suprafață. În această ordine de idei, S. Pușcariu menționează: „Când cineva îmi comunică: *vine*, pot întreba *unde?* (răspund: *încoace*); *cînd?* (răspund: *acum*); *cum?* (răspund: *călare*); *de ce?* (răspund: *ca să mă vadă*). Întrebarea interioară e însă alta: *cine?*” (Pușcariu 1940: 149–150).

Analizând comportamentul subiectului în relația cu verbul-predicat, autorii *Gramaticii limbii române*, 2005 afirmă, pe bună dreptate, că, deși subordonat verbului, având un statut asemănător celorlalte complemente, subiectul este totuși *un complement special, un complement privilegiat al verbului*, fiind singurul complement legat de verb prin restricții bilaterale. Subiectul este inductor el însuși de restricții formal-sintactice (acordul impus verbului-predicat) și de restricții sintactico-selecționale (restricțiile impuse numelui predicativ). Niciuna dintre celelalte funcții cerute de verb (celelalte complemente) nu cunoaște un fenomen similar, restricțiile formale (de caz, de prepoziție) și cele de rol tematic fiind dirijate în exclusivitate în direcția verb-complemente (GALR 2005: 316).

E important să menționăm și faptul că autorii *Gramaticii limbii române*, analizând raporturile sintactice, acceptă doar coordonarea și subordonarea (GALR: 266–270), iar interdependența e considerată formă a subordonării. D. Irimia însă consideră că toate cele cinci relații sintactice (interdependența, subordonarea, coordonarea, apozarea, incidența) se pot contopi în una singură *dependența* (Irimia 2000: 330–331).

Considerăm că raportul sintactic dintre subiect și predicat nu este un raport de dependență unilaterală, ci un raport sintactic de dependență bilaterală a celor două elemente aflate în relație. Raportul de dependență bilaterală se referă la importanța subiectului și a predicatului în cadrul propoziției. Subiectul și predicatul sunt părți principale de propoziție și, deci, răspund negativ la testul omisiunii, nici subiectul și nici predicatul neputând fi substituit cu zero, fără ca enunțul (adică informația semantică și gramaticală transmisă de enunț) să sufere.

Spre deosebire de raportul sintactic dintre atribut și regentul său, care este unul de subordonare, manifestat prin aceea că numai atributul depinde de regentul său, nu și regentul de atribut, raportul dintre subiect și predicat este unul de egală subordonare: subiectul respectă categoria de caz impusă de predicat, iar predicatul și le însușește pe cele de persoană și număr, dictate de subiect.

Cele menționate mai sus, pretind a însuma exhaustiv trăsăturile inerenței și, din acest motiv, dăm dreptate lingviștilor care susțin că între subiect și predicat se stabilește un raport de inerență. Inerența nu poate fi confundată cu subordonarea, nici măcar prin particularitatea lor comună – acordul. Raportul de inerență se manifestă prin acordul predicatului cu subiectul numai în număr și persoană, iar conținutul raportului de inerență „vizează importanța părților de propoziție principale în cadrul unității sintactice superioare, adică al propoziției” (Dimitriu 1982: 124).

Pentru a da mai multă claritate celor analizate, invocăm părerea lui C. Dimitriu care menționează că

„subiectul este partea de propoziție principală – imaginabilă numai în legătură cu predicatul (ceea ce înseamnă că există doar în prototipul de propoziție / propoziția bimembră) și concretizabilă principal doar în nume – despre care se face o comunicare prin predicat și cu care (ca expresie a raportului sintactic de inerență) se acordă predicatul în categoriile comune părților de vorbire prin care se exprimă aceste două părți principale ale propoziției (subiectul și predicatul)” (Dimitriu 2002: 1256).

Știința lingvistică a ultimelor decenii acordă o mare atenție valenței, demonstrând că orice structură sintactică se realizează în dependență de posibilitățile de fuzionare ale fiecărui element în parte.

Legătura predicativă sau inerența nu corelează cu particularitățile de valență ale subiectului și predicatului, ea este întotdeauna o conexiune între formele lexicale. Datorită acestui fapt, inerența dobândește o individualitate certă, delimitându-se de coordonare și de subordonare. Afirmările făcute de noi sunt în concordanță cu teoriile gramaticii clasice, încetățenite. În același timp, suntem tentați să credem că încercările autorilor *Gramaticii Academice* 2005 de a moderniza sintaxa sunt salutabile, incitante și îndeamnă la reflecție.

BIBLIOGRAFIE

- Berceanu, Barbu, 1971, *Sistemul gramatical al limbii române (Reconsiderare)*, București, Editura Științifică.
- Dimitriu, Corneliu, 1982, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Iași, Editura Junimea.
- Dimitriu, Corneliu, 2002, *Tratat de gramatică a limbii române. Sintaxa*, Iași, Institutul European.
- Drașoveanu, Dumitru, 1958, „Despre natura raportului dintre subiect și predicat”, *Cercetări lingvistice*, III, p. 175–182.

- Drașoveanu, Dumitru, 1977, „Coordonarea / subordonarea – o diviziune dihotomică”, *Cercetări lingvistice*, XXII, p. 27–33.
- Gramatica limbii române*, 2005, vol. II, *Enunțul*, coord. Valeria Guțu Romalo, București, Editura Academiei Române.
- Graur, Alexandru, 1962, „Părțile principale ale propoziției”, *Limbă și literatură*, VI, p. 49–52.
- Guțu Romalo, Valeria, 1973, *Sintaxa limbii române: probleme și interpretări*, București, Editura Didactică și Pedagogică
- Hazy, Ștefan, 1997, *Predicativitatea (determinare contextuală analitică)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Iacob, Ștefan, 2007, „Natura subiectului”, *Limba română*, XVIII, 5, p. 509–513.
- Jordan, Iorgu, Vladimir Robu, 1978, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Irimia, Dumitru, 2000, *Gramatica limbii române*, Iași, Polirom.
- Merlan, Aurelia, 2001, *Sintaxa limbii române*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”
- Pană Dindelegan, Gabriela, 1970, *Grupul verbal în sintaxa transformățională a limbii române*, teză de doctorat, București.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 1994, *Teorie și analiză gramaticală*, București, Editura Coresi.
- Pușcariu, Sextil, 1940, *Limba română*, București, Editura Minerva.
- Rădulescu, Marina, 1980, „Relația sintactică dintre subiect și predicat”, *Limba română*, XXIX, p. 12–26.
- Șerban, Vasile, 1970, *Sintaxa limbii române. Curs practic*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Tesnière, Lucien, 1959, *Éléments de syntaxe structurale*, Paris.
- Trandafir, Gheorghe, 1982, „Cazuri particulare ale relației sintactice dintre subiect și predicat, dintre subiectivă și regenta ei (II)”, *Limba română*, XXXVII, 1, p.11–19.

THE SUBJECT: A SPECIAL TYPE OF COMPLEMENT, FROM THE PERSPECTIVE
OF MODERN SYNTAX

(Abstract)

In Romanian grammars, the relation between the subject and the predicate is considered to be one of subordination. From this perspective, the subject is a subordinate element and the predicate is semi-independent, more precisely the subject is a special type of object which modifies the verb. This is explained by the fact that the verbs undergo agreement with the subject. Agreement occurs in structures where the meaning of the subject is implicit (*Citește cartea*), where the subject is postverbal (*Mă doare capul*) or the subject is not required (*Se înserează*).